

بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی و سرمایه‌ی اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان ابتدائی شهر اصفهان

دکتر منصور حقیقتیان^۱

الهه توسلی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۹/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۶/۲۶

چکیده

این تحقیق با عنوان تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی و سرمایه‌ی اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ در شهر اصفهان انجام گرفت. در این تحقیق با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی، حجم نمونه را از جامعه آماری شهر اصفهان به تعداد ۴۱۰ نفر از طریق فرمول نمونه‌گیری کوکران انتخاب کردیم که پس از جمع‌آوری اطلاعات نتایج زیر به دست آمد: بین شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی (مشارکت والدین در امور درسی فرزندان، انتظارات والدین از فرزندان، نوع روابط والدین با فرزندان)، سرمایه‌ی اقتصادی (امکانات مالی، مسکن و درآمد) خانواده و موفقیت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد. ضریب تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر موفقیت تحصیلی برابر ۰/۲۶ و ضریب تأثیر سرمایه‌ی اقتصادی برابر با ۰/۱۴ می‌باشد که به لحاظ آماری دارای تفاوت معناداری با صفر است یعنی این دو متغیر در جامعه آماری تأثیر گذار است.

واژگان کلیدی: سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی اقتصادی و موفقیت تحصیلی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ - استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان Mansour_haghighatian@yahoo.com

^۲ - دانشجوی علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی) دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان Elahe_tavasoly@yahoo.com

بیان مسأله

از آن جا که در جوامع کنونی کسب بسیاری از مشاغل به خصوص در سطوح بالا و موفقیت‌های اجتماعی منوط به طی کردن مدارج بالایی از تحصیلات می‌باشد، همچنین از آن جا که کسب علم و دانش کودکان و نوجوانان و جوانان امروزه یکی از مهم‌ترین مسائل خانواده و مسئولین است، باید توجه ویژه‌ای به این امر مهم شود.

موفقیت تحصیلی دانش آموزان یکی از متغیرهای اصلی آموزش و پرورش است و می‌توان از آن به عنوان شاخص عمده سنجش کیفیت آموزش و پرورش یاد کرد. معمولاً موفقیت تحصیلی بر اساس نتایج آزمون‌های نهایی و استاندارد مورد سنجش قرار می‌گیرد و نمراتی را که دانش آموزان در دوره‌های مختلف تحصیلی و در دروس مختلف کسب می‌نمایند نشانی از موفقیت تحصیلی آنان تلقی می‌کنند (رجایی: ۱۳۸۲).

از طرف دیگر، در مورد میزان تأثیرگذاری عوامل و متغیرهای خانواده بر موفقیت آموزشی دانش آموزان، بین صاحب نظران اختلاف دیدگاه وجود دارد. برخی پژوهش‌ها حکایت از تأثیر گذار بودن عوامل خانوادگی بر موفقیت آموزشی دانش آموزان می‌کنند (بیدول و فریدکین، ۱۹۸۸: ۴۵۵). سایر تحقیق‌ها نقش عوامل مدرسه‌ای مانند نحوه برخورد و رفتار معلم‌ها با دانش آموزان را مهم‌تر می‌دانند (هارالامبوس و هالبورن، ۲۰۰۸: ۶۳۸).

مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی در این زمینه نقش مهمی بازی می‌کند، یعنی اینکه اگر روابط بین والدین و فرزندان از نوع همکاری و همیاری باشد و اینکه والدین زمانی را به امور درسی فرزندانشان اختصاص دهند و فرزندان نیز از والدین حرف شنوی داشته باشند، اندوخته‌های مادی و معنوی والدین می‌توانند به فرزندان آن‌ها منتقل شوند. برخی تحقیقات نشان از آن دارند که در خانواده‌هایی که اعتماد و همکاری بیشتر است، فرزندان از میزان بیشتری سلامت روانی نیز برخوردار هستند (حقیقتیان و دیگران، ۱۳۹۰).

سرمایه را در شکل اقتصادی آن به عنوان شاخص انباره در نظر می‌گیرند (نظری، ۱۳۸۳) که در حالت تجسم یافته آن برای انباشت به زمان نیاز دارد. اما فقط با در نظر گرفتن رویکرد اقتصادی به سرمایه نمی‌توان ساختار و کارکردهای جهان اجتماعی را تبیین کرد، مگر این که مفهوم سرمایه در تمامی

اشکال آن و نه صرفاً در شکل اقتصادی آن، به جهان معرفی شود (شارع پور و خوش‌فر، ۱۳۸۱). در بازنگری مفهوم سرمایه‌ی اقتصادی باید به عنوان سنجش از کل سرمایه موجود در سازمان و جامعه در نظر گرفته شود نه به معنای کل سرمایه. از این رو این تحقیق با این سؤال آغاز می‌گردد که سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصادی خانواده چه تأثیری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به آن که قسمت مهمی از وظایف فرهنگی و تربیتی خانواده در حال حاضر به عهده‌ی مؤسسه‌های مختلف گذاشته شده، هنوز خانواده به عنوان رکن اساسی و مهمی در انتقال فرهنگ به فرزندان شناخته می‌شود. کودک در خانواده متولد می‌شود و آمادگی و ظرفیت آن را دارد که به شایسته‌ترین وجهی پرورده شود و به برترین کمال دست یابد. کافی است خانواده محیطی مناسب در اختیار داشته باشد تا کودک بتواند در آن رشد و نمو بیابد. این که کدام دست از پدر و مادرها با چرخش رفتاری می‌تواند بیشترین اثر را در هدایت تحصیلی و شکوفایی استعدادها و تبلور لایقیت‌های ذهنی فرزندان داشته باشند امری بسیار مهم است.

شاید بسیاری از خانواده‌ها در صدد آن برآیند که سرمایه‌های مالی و اقتصادی را برای فرزندانشان مهیا سازند تا بتوانند در امر تحصیل موفق شوند اما، مهم‌تر از آن سرمایه‌ی اجتماعی و فرهنگی است که تأثیر بسزایی بر میزان موفقیت تحصیلی فرزندانشان دارد. قاسمی و کاظمی (۱۳۸۸) در مطالعه‌ی نقش خانواده در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی در بین دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه اصفهان دریافتند که الگوی خانواده‌ی دموکراتیک (که دارای آزادی معقول همراه با احترام متقابل و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و ... می‌باشد) تأثیر قابل ملاحظه‌ای در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی خانواده داشت (قاسمی و کاظمی، ۱۳۸۸: ۲۱۰).

سرمایه‌ی اجتماعی خانواده بستر مناسبی برای بهره‌وری سرمایه انسانی و فیزیکی و راهی برای نیل به موفقیت تحصیلی فرزندان را فراهم کرده است. اهمیت و نقش خانواده در شکل‌گیری فرآیند

جامعه‌پذیری دانش‌آموزان از یک سو و کم‌رنگ شدن نقش خانواده تحت تأثیر عوامل مختلف از سوی دیگر، لزوم توجه بیشتر محققان به نهاد خانواده و تأثیر آن بر دانش‌آموزان را ضروری ساخته است. از آن‌جا که فرزندان در مقطع ابتدایی بیشتر از سایر مقاطع تحصیلی تحت کنترل و نظارت والدینشان هستند، همچنین مقاومت کودکان در برابر حساسیت‌های والدین در امور درسی بسیار کم است، لذا لازم است که تأثیر ابعاد سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی بر عملکرد آموزشی آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

اهداف تحقیق

هدف کلی

هدف کلی تحقیق حاضر، بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان.

هدف جزئی

- ۱- تأثیر انتظارات والدین از فرزندان بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی.
- ۲- تأثیر روابط میان والدین با فرزندان و کیفیت این رابطه بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی.
- ۳- تأثیر زمانی که والدین صرف امور درسی فرزندان می‌کنند بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی.
- ۴- تأثیر فراهم کردن هزینه‌ها و امکانات آموزشی فرزندان توسط والدین بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی.

پیشینه تحقیق

مطالعه و تحقیق در مورد عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان از موضوعات جدی و مهمی است که مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان می‌باشد. یکی از این عوامل مهم که در چند دهه‌ی اخیر

بسیار به آن توجه شده است سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصادی خانواده است. مطالعاتی در این زمینه انجام شده که حائز اهمیت می‌باشد در زیر به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

الف : تحقیق‌های داخلی

۱- سمیعی (۱۳۷۹) در «تأثیر سرمایه‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده بر روی موفقیت تحصیلی و شغلی فرزندان در تهران» که به صورت پیمایش بر روی ۱۵۷ نفر دختر و پسر در شش منطقه متفاوت شهر تهران و بر اساس موقعیت طبقاتی ساکنین انجام گرفت، دریافت میزان سرمایه‌ی اجتماعی در میان پاسخگویان نسبتاً پایین (۳۷/۴ درصد) و رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و موفقیت تحصیلی غیر معنی‌دار و بسیار ضعیف ($r = 0/07$) بود.

۲- نوغانی (۱۳۸۶) در «تأثیر نابرابری سرمایه‌ی فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دست‌یابی به آموزش عالی» که بر روی یک نمونه ۱۶۶۷ نفری از دانش‌آموزان دختر و پسر دوره‌ی پیش‌دانشگاهی مدارس دولتی و غیر انتفاعی استان خراسان در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ انجام گرفت و در آن تأثیر متغیرهای مستقل سرمایه‌ی اقتصادی، سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی فرهنگی و پیشینه‌ی تحصیلی دانش‌آموزان را بر احتمال قبول شدن آن‌ها در دانشگاه مورد بررسی قرار داد، به این نتیجه رسید که «از بین مجموع متغیرهای مستقل، متغیر سرمایه‌ی اجتماعی والدین، سهم معناداری در تبیین واریانس نمره کل دانش‌آموزان ندارد ($P = 0/15$)» (نوغانی، ۱۳۸۶).

۳- اسماعیلی (۱۳۷۳) تحقیقی تحت عنوان «بررسی تأثیر تعداد فرزندان خانواده بر افت تحصیلی در دوره راهنمایی در شهرستان نجف‌آباد» انجام داده است و به این نتیجه رسیده است که: بین تعداد فرزندان خانواده و افت تحصیلی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد یعنی هرچه تعداد فرزندان بیشتر باشد افت تحصیلی هم بیشتر است.

ب : تحقیقات خارجی

۱- لی و بوئن (۲۰۰۶) در مطالعه خود روی ۴۱۵ نفر از دانش‌آموزان سال سوم تا پنجم دبستان در آمریکا، تأثیر میزان و اشکال گوناگون مشارکت والدین بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سفید پوست، سیاه پوست و لاتین تبار را مورد سنجش قرار دادند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که والدین

متعلق به طبقات بالاتر، مشارکت و دخالت بیشتری در امور درسی فرزندان خود داشتند، چون از نظر برنامه شغلی و امکانات مالی توانایی این کار را داشتند. نتایج هم چنین نشان داد که مشارکت والدین و انتظارات درسی والدین از کودکان، بیشترین تأثیر را روی پیشرفت تحصیلی آنها داشت (سی و بوئن، ۲۰۰۶: ۲۱۱).

۲- ساندفور و دیگران (۱۹۹۹) با به کارگیری چهار دسته از داده های جمع آوری شده در یک مطالعه ی طولی سراسری در آمریکا، تأثیر سرمایه ی اجتماعی خانواده را بر سه مسأله مهم آموزشی (یعنی فارغ التحصیل شدن از دبیرستان، ورود به هر نوع آموزش عالی و ورود به یک دانشگاه چهار ساله) را مورد بررسی قرار دادند. نتایج آنها نشان داد که اشکال یا مؤلفه های گوناگون سرمایه ی اجتماعی (مانند ساختار خانواده، ثبات محل اقامت و رفتن به مدرسه کاتولیک) از طریق تأثیر گذاردن روی کیفیت روابط خانوادگی، بر پیشرفت تحصیلی تأثیر مثبت دارند (ساندفور و دیگران، ۱۹۹۹: ۴۵).

۳- هوانگ (۲۰۰۸) در تحقیق خود در نروژ بر روی دوازده هزار دانش آموز دبیرستانی، تأثیر سرمایه ی اجتماعی را بر پیشرفت تحصیلی آنها مورد بررسی قرار داد. رابطه والدین و فرزندان، رضایت از مدرسه، وضعیت اقتصادی خانواده و نحوه ی انطباق دانش آموز با مدرسه، متغیرهای مستقل و پیشرفت تحصیلی نیز متغیر وابسته ی تحقیق بود. نتایج نشان داد سرمایه های انسانی و اقتصادی یازده درصد واریانس پیشرفت تحصیلی و سرمایه ی اجتماعی نوزده درصد واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می کردند (هوانگ، ۲۰۰۸: ۱۲).

۴- افه و فوش (۲۰۰۲)، به بررسی رابطه متغیرهای درآمد خانوار، وضعیت بازار کار، وضعیت شغلی، دین باوری، آموزش، سکونت در شهر یا حومه، اندازه ی خانواده، مشارکت زنان در بازار کار، با متغیر سرمایه اجتماعی پرداخته اند و رابطه ی مستقیمی میان آنها یافته اند.

چارچوب نظری تحقیق

در پژوهش حاضر در رابطه با متغیر سرمایه ی اجتماعی و شاخص های آن از نظریه های جیمز کلمن و در رابطه با متغیر سرمایه ی اقتصادی و شاخص های آن از نظریه های پیر بوردیو استفاده شده است. شاخص های

سرمایه‌ی اجتماعی در این پژوهش شامل: مشارکت والدین در امور درسی فرزندان، نوع ارتباط والدین با فرزندان و انتظارات والدین از فرزندان بوده و شاخص‌های سرمایه‌ی اقتصادی شامل: امکانات مادی، مسکن و درآمد می‌باشد.

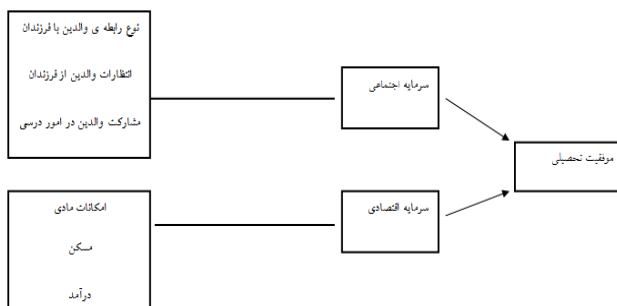
از نظر کلمن تعهدات و انتظارات، تأثیر عمده‌ای بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد، همچنین تعداد فرزندان یک خانواده و نوع ارتباط والدین با فرزندان، نظارت داشتن بر امور درسی فرزندان و مشارکت والدین در این امر، ابعادی از سرمایه‌ی اجتماعی خانواده هستند که می‌تواند تأثیر بسزایی بر موفقیت تحصیلی فرزندان داشته باشد. در پژوهش حاضر سعی بر آن است که برخی از شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی خانواده از نظر کلمن مورد بررسی قرار گیرد، لذا کلیه ابعاد مذکور در گویه‌ها مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

پیر بوردیو، در بحث از سرمایه‌ی اقتصادی، به نقش و تأثیر عمده‌ای که شاخص‌های سرمایه‌ی اقتصادی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد، اشاره کرده است که به این شاخص ما در بالا اشاره شده است. با توجه به این که کلیه‌ی شاخص‌های مذکور در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته است، لذا در بحث از متغیر سرمایه‌ی اقتصادی از دیدگاه ما و نظریه‌های وی استفاده شده است.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- با استفاده از تئوری کلمن، انتظارات والدین از فرزندان بر موفقیت تحصیلی آنان تأثیر داشته است.
- ۲- با استفاده از تئوری کلمن، مشارکت والدین در امور درسی فرزندان بر موفقیت تحصیلی آنان تأثیر داشته است.
- ۳- با استفاده از تئوری کلمن، نوع روابط والدین با فرزندان بر موفقیت تحصیلی آنان تأثیر داشته است.
- ۴- با استفاده از تئوری بوردیو، سرمایه‌ی اقتصادی دانش‌آموزان بر موفقیت تحصیلی آنان تأثیر داشته است.

دیاگرام تحلیلی

شکل شماره ۱-مدل تحلیلی تحقیق

تعریف نظری و عملیاتی متغیرها

نوع ارتباط والدین با فرزندان

تعریف نظری: در تعریف نظری نوع ارتباط والدین با فرزندان باید به کلیه روابط موجود میان والدین و فرزندان مثل داشتن روابط صمیمانه با یکدیگر اشاره کرد.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر در پژوهش حاضر، از گویی های صمیمی بودن رابطه والدین با یکدیگر و با فرزندان، مشورت اعضای خانواده با یکدیگر، حل مشکلات فرزندان توسط والدین، وجود یا عدم وجود تفاوت میان فرزندان توسط والدین و درد دل فرزندان با والدین یا افراد دیگر در منزل.

انتظارات والدین از فرزندان در مورد امور درسی

تعریف نظری: انتظارات والدین از فرزندان در مورد امور درسی، شامل توقعاتی است که والدین از فرزندانشان در مورد امور درسی دارند و تأکیدهای خاص آنان در این مورد.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر در پژوهش حاضر، از گویی های توقع والدین از فرزندان در مورد مسائل درسی، رضایت والدین از نمرات درسی، علاقه والدین به انتخاب شغل آینده فرزندان و

تأکید والدین بر دروس خاص استفاده شده است. مشارکت والدین در امور درسی فرزندان، همچنین اطلاع آنان از وضعیت تحصیلی فرزندان در مدرسه را می‌توان مشارکت والدین در امور درسی فرزندان دانست.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر در پژوهش حاضر، از گویه‌های داشتن یا نداشتن مشاور در مدرسه، تشویق فرزندان توسط والدین به خاطر نمرات خوب آنان، شرکت والدین در جلسه‌ی اولیاء و مربیان، مشورت والدین با فرزندان در مورد شغل آینده آنان و برطرف کردن اشکال‌های درسی توسط والدین یا سایرین استفاده شده است.

سرمایه‌ی اقتصادی خانواده

تعریف نظری: درآمد خانواده و کلیه‌ی توانایی‌های مادی و مالی خانواده، سرمایه اقتصادی خانواده را مشخص می‌کند.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر در پژوهش حاضر، ادویه‌های فراهم کردن امکانات آموزشی، داشتن یا نداشتن معلم خصوصی، مسافرت یا عدم مسافرت و انواع آن، اتومبیل و انواع آن، منزل شخصی یا اجاره‌ای، شغل والدین و سکونت در مناطق بالا، پایین یا متوسط شهر.

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر، روش پیمایشی می‌باشد و جهت نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی استفاده شده است. همچنین جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار کامپیوتری اس پی اس اس، برای آزمون مدل‌سازی معادله‌ی ساختاری از برنامه آموس و برای ترسیم نمودارها از نرم‌افزار اکسل استفاده شده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه‌ی آماری در این تحقیق کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر سال اول راهنمایی نواحی شش‌گانه‌ی شهر اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰ می‌باشد و به منظور برآورد حجم نمونه مورد مطالعه از فرمول دوران استفاده شده است (سرمد، ۱۳۸۲: ۱۲۵).

مقادیر تعریف شده برای هر یک از اجزای فرمول دوران به شرح زیر بوده است.

$N = 39480$ حجم جامعه آماری

$t = 1/96$ ضریب اطمینان ۹۵٪

$p = 0/5$ احتمال وجود صفت مورد نظر (موفقیت تحصیلی)

$q = 0/5$ احتمال عدم وجود صفت مورد نظر

$d = 0/048$ دقت احتمالی مطلوب

به منظور فراهم آوردن دقت بالاتر در بر آورد پارامترهای جامعه مقدار دقت احتمالی مطلوب برابر با $0/048$ در نظر گرفته شده است. به این ترتیب حجم نمونه مطلوب برابر ۴۱۷ نفر محاسبه شده است که پس از حذف ۷ پرسشنامه، ۴۱۰ پرسشنامه در تحلیل نهایی مورد استفاده قرار گرفتند.

اعتبار و پایایی

پایایی متغیر سرمایه‌ی اجتماعی خانواده برابر با $0/74$ می‌باشد که بسیار مطلوب است.

جدول ۱- مقایسه آلفای کرونباخ در مطالعه مقدماتی و نهایی

سازه	مقیاس	بر آورد دقت اندازه‌گیری	
		مطالعه‌ی مقدماتی	مطالعه نهایی
سرمایه اجتماعی	۱- نوع ارتباط والدین و فرزندان	۰/۶۹	۰/۷۵
	۲- مشارکت والدین در امور درسی فرزندان	۰/۶۲	۰/۶۷
	۳- انتظارات والدین از فرزندان	۰/۶۸	۰/۷۶

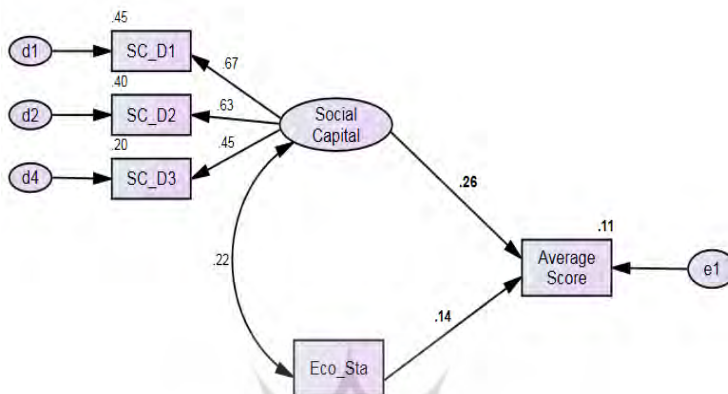
نتایج یافته‌ها

فرضیه کلی

هدف کلی تحقیق حاضر بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی و سرمایه‌ی اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان.

به منظور تحلیل داده‌های گردآوری شده، در یک فضای چند متغیره از تدوین یک مدل بر مبنای چهارچوب نظری بهره گرفته‌ایم. در مدل تدوین شده، سرمایه به عنوان سازه بیرونی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان به عنوان متغیر درونی اثرگذار می‌باشد. تعریف سازه سرمایه در قالب یک مدل

عاملی به عنوان متغیری زیر بنایی برای سرمایه‌ی اجتماعی (شامل سه مقیاس) و برای سرمایه‌ی اقتصادی (شامل سه مقیاس) تعریف شده است.

شکل شماره ۲- مدل معادله ساختاری جهت تعیین موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان

نتایج به دست آمده حاکی از تأیید اثرگذاری سرمایه اجتماعی و سرمایه اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان است. خروجی Amos مدل (۱-۱) نشان می‌دهد که:

الف- از بین سه مقیاس تدوین شده برای تعریف سرمایه‌ی اجتماعی به ترتیب مقیاس انتظارات والدین از دانش‌آموزان در مورد مسائل درسی، مشارکت والدین در امور درسی دانش‌آموزان و نوع روابط والدین با فرزندان دارای وزن بیشتری در تعریف سرمایه‌ی اجتماعی بوده‌اند. ضریب تأثیر گاما در سرمایه‌ی اجتماعی (۰/۲۶) و ضریب تأثیر گاما در سرمایه‌ی اقتصادی (۰/۱۴) می‌باشد.

ب- سطح معناداری در سرمایه‌ی اجتماعی خانواده ۰/۰۰۰ و در سرمایه‌ی اقتصادی خانواده ۰/۰۰۵ می‌باشد.

پس می‌توان از یافته‌های موجود در پژوهش حاضر به این نتیجه رسید که تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی و اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی به لحاظ آماری دارای تفاوت معناداری با صفر است و می‌توان با اطمینان حداقل ۹۵ درصد نتایج به دست آمده از نمونه‌ی آماری را به جامعه‌ی آماری مورد مطالعه تعمیم داد.

آزمون فرضیه ما

در فرضیه اول بیان شده بود که انتظارات والدین از فرزندان در امور درسی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان مؤثر است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که انتظارات والدین از فرزندان در امور درسی تأثیر مثبتی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان دارد، یعنی هرچه انتظارات والدین از فرزندان بیشتر باشد، میزان موفقیت تحصیلی آنان هم بیشتر می‌شود. از آنجا که سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه اول تأیید شد.

در جدول زیر برآورد غیر استاندارد ۱، برآورد استاندارد ۰/۶۷۳، خطای معیار (S.E = ۰/۰۰) و نسبت بحرانی (C.R = ۰/۰۰) می‌باشد.

جدول ۲ - برآوردهای استاندارد و غیر استاندارد در سطح استنباطی برای بررسی تأثیر انتظارات والدین از فرزندان در امور درسی

بر موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۶۷۳	۱

در فرضیه دوم بیان شده بود که مشارکت والدین در امور درسی فرزندان بر میزان موفقیت تحصیلی آنان مؤثر است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بوده که مشارکت والدین در امور درسی فرزندان تأثیر مثبتی بر موفقیت تحصیلی آنان دارد، یعنی هرچه میزان مشارکت والدین در امور درسی فرزندان بیشتر باشد، موفقیت تحصیلی هم بیشتر می‌شود. از آنجا که سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه‌ی دوم تأیید شد.

در جدول زیر برآورد غیر استاندارد ۱/۱۱۶، برآورد استاندارد ۰/۶۳۲، خطای معیار (S.E = ۰/۱۷۳) و نسبت بحرانی (C.R = ۶/۴۵۶) می‌باشد.

جدول ۳ - برآوردهای استاندارد و غیر استاندارد در سطح استنباطی برای بررسی میزان مشارکت والدین در امور درسی فرزندان

بر موفقیت تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۶/۴۵۶	۰/۱۷۳	۰/۶۳۲	۱/۱۱۶

در فرضیه سوم بیان شده بود که نوع روابط والدین با فرزندان بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که نوع روابط والدین با فرزندان تأثیری بر میزان موفقیت تحصیلی آنان ندارد. از آنجا که سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ بوده و این رقم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه‌ی سوم هم تأیید شد. در جدول زیر برآورد غیر استاندارد ۰/۴۸۲، برآورد استاندارد ۰/۴۴۷، خطای معیار (S.E=۰/۰۸۰) و نسبت بحرانی (C.R =۶/۰۲۲) می‌باشد.

جدول ۴ - برآوردهای استاندارد و غیر استاندارد در سطح استنباطی برای بررسی نوع روابط والدین و فرزندان بر میزان موفقیت

تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۰	۶/۰۲۲	۰/۰۸۰	۰/۴۴۷	۰/۴۸۲

در فرضیه چهارم بیان شده بود که سرمایه‌ی اقتصادی خانواده بر میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است. برای آزمون این فرض از مدل رگرسیون ساده و چندگانه استفاده شده است و نتایج بیانگر آن بود که سرمایه‌ی اقتصادی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان تأثیر دارد، یعنی با فراهم کردن امکانات اقتصادی و هزینه‌های آموزشی فرزندان توسط والدین میزان موفقیت تحصیلی افزایش می‌یابد. از آنجا که سطح معنی‌داری ۰/۰۰۵ بوده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرضیه‌ی چهارم تأیید شد.

در جدول زیر برآورد غیر استاندارد ۰/۳۲۶، برآورد استاندارد ۰/۱۴۰، خطای معیار (S.E=۰/۱۱۶) و نسبت بحرانی (C.R =۲/۸۱۲) می‌باشد.

جدول ۵ - برآوردهای استاندارد و غیر استاندارد در سطح استنباطی برای بررسی سرمایه اقتصادی خانواده بر میزان موفقیت

تحصیلی

سطح معناداری	نسبت بحرانی	خطای معیار	برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد
۰/۰۰۵	۲/۸۱۲	۰/۱۱۶	۰/۱۴۰	۰/۳۲۶

بحث و نتیجه گیری

از دیدگاه کلمن، یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه‌ی اجتماعی خانواده، انتظارات والدین از فرزندان درباره‌ی ادامه تحصیل فرزندانشان می‌باشد؛ به این معنی که خانواده‌هایی که دوست دارند فرزندانشان تا سطوح عالی ادامه تحصیل دهند، فشار بیشتری بر آن‌ها وارد آورده که بیشتر تلاش کنند و نظارت و کمک بیشتری نیز به فرزندان کرده، امکانات بیشتری برای آن‌ها فراهم می‌سازند. یافته‌های تحقیق حاضر با یافته‌های کلمن همسو می‌باشد و اثر انتظارات والدین از فرزندان را بر موفقیت تحصیلی تأیید می‌کند.

از نتایج پژوهش حاضر چنین برمی‌آید که مشارکت والدین در امور درسی فرزندان مانند، رفع اشکالات درسی آنان، شرکت والدین در جلسه‌ی اولیاء و مربیان، مشورت در مورد انتخاب شغل آینده و... تأثیر به‌سزایی بر میزان موفقیت تحصیلی آنان داشته است. نوغانی، هم در پژوهش خود به چنین نتیجه‌ای رسید. در پژوهش‌های انجام شده توسط هوانگ، کلمن، لی و بوئن ثابت شد که والدین متعلق به طبقات بالاتر، مشارکت و دخالت بیشتری در امور درسی فرزندان خود داشتند، چون از نظر برنامه شغلی و امکانات مالی توانایی این کار را داشتند. اما این مسأله با یافته‌های سمیعی هم خوانی ندارد.

اسماعیلی، کلمن، ساندفور و دیگران در تحقیق خود اثر کیفیت روابط خانوادگی را بر پیشرفت تحصیلی به اثبات رساندند و بر این نکته تأکید دارند که هرچه تعداد فرزندان یک خانواده بیشتر باشد، میزان روابط بین والدین و فرزندان کمتر می‌شود و از کیفیت روابط می‌کاهد. این نتایج با یافته‌های پژوهش حاضر هم خوانی دارد و این مسأله را مورد تأیید قرار می‌دهد.

از نتایج پژوهش‌های بوردیو، افه، فوش، هوانگ و نوغانی در زمینه تأثیر سرمایه‌ی اقتصادی بر میزان موفقیت تحصیلی چنین برمی‌آید که، سرمایه‌ی اقتصادی خانواده مانند امکانات مالی، نوع مسکن، وسایل اختصاصی فرزندان و... اثر معناداری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. این نتایج با یافته‌های تحقیق انجام شده همسو می‌باشد و آن را مورد تأیید قرار می‌دهد.

یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها در پژوهش داده‌ها نشان داد که متغیر سرمایه‌ی اجتماعی خانواده با عنایت به شاخص‌هایی که با آن سنجیده شده است، در صورت حضور متغیر سرمایه‌ی اقتصادی خانواده،

تأثیر معنی داری بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. یعنی هرچه قدر سرمایه اجتماعی و اقتصادی خانواده توسعه یابد، میزان موفقیت تحصیلی هم افزایش می‌یابد.

پیشنهادهای کاربردی و پژوهشی

- با توجه به نتایج حاصل از فرضیه‌های تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:
- ایجاد فضایی برای گفت‌وگو و مشورت در خانواده جهت افزایش مشارکت فرزندان در تصمیم‌گیری‌های مربوط به خانواده از طریق برقراری روابط دوستانه و صمیمی والدین با فرزندان.
 - تلاش نهادهای فرهنگی و آموزشی جهت آگاه نمودن والدین به عواقب بی‌مسئولیتی و یا احساس مسئولیت نسبت به کنترل و نظارت در خانواده و تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی فرزندان.
 - افزایش میزان مشارکت والدین در امور درسی فرزندان از طریق سر زدن والدین به مدرسه فرزندان و اطلاع از وضعیت درسی او و کنترل و نظارت فرزندان توسط والدین در مورد امور درسی.
 - تقویت انسجام و روابط خانوادگی و وجود فضای صمیمانه در خانواده و جلوگیری از تنش‌های خانوادگی.
 - ارائه حمایت‌های اقتصادی مناسب و به‌جا، توسط والدین.
 - تلاش و پیگیری نهادهای مسئول جهت بهبود سطح سواد و تحصیلات والدین به منظور افزایش موفقیت تحصیلی فرزندان.
 - برگزاری جلساتی جهت بحث و گفتگو درباره‌ی نتایج این‌گونه تحقیق‌ها توسط مسئولان مدارس.
 - فعال‌تر نمودن انجمن اولیاء و مربیان به منظور استفاده از تجربه‌های خانواده‌های موفق در این زمینه.
 - برگزاری کلاس‌های مشاوره تحصیلی در سطح شهر برای والدین و فرزندان به منظور کسب مهارت‌های لازم جهت موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان.
 - توزیع عادلانه‌ی ثروت در جامعه جهت دسترسی خانواده‌ها به امکانات آموزشی و تحصیلی و کاهش فقر و مشکلات اقتصادی.
 - تشویق دانش‌آموزانی که والدینشان حضور مستمر در مدرسه دارند.

- ارتباط مکاتبه ای یا اینترنتی مربیان مدرسه با والدین.
- شناسایی نیازها و امکانات آموزشی مدرسه و فرزندان می‌تواند، ما را برای مشارکت و حضور بیشتر در مدرسه یاری دهد.
- بر گذاری جلسات آموزشی در محل کار برای والدینی که هر دو شاغل هستند و فرصت زیادی برای شرکت در جلسات اولیا و مربیان ندارند.
- همچنین با توجه به نتایج این پژوهش، جهت بهتر اجرا شدن تحقیقات بعدی، موارد زیر به عنوان پیشنهاد ارائه می‌شود تا مورد توجه محققین آینده قرار گیرد.
- بررسی سایر شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی مانند همیاری و همکاری، وساطت اجتماعی و احساس اثرگذاری و کارایی و ... بر موفقیت تحصیلی.
- مطالعه موضوع بررسی در کل استان و کشور جهت کسب نتایجی به منظور مقایسه شهرها و مناطق کشور و انجام برنامه‌ریزی‌های کلان در این خصوص.
- استفاده بیشتر از نتایج چنین مطالعاتی در آموزش و پرورش و خانواده.

منابع

منابع فارسی

- ایزدی، ت. ع. (۱۳۸۶)، *سیری در سرمایه اجتماعی*، تهران، نشر داریان.
- بیبی، الف. (۱۳۸۱)، *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، جلد ۲، ت:ر. فاضل، انتشارات سمت.
- بیرو، الف. (۱۳۶۶)، *فرهنگ علوم اجتماعی*، ت: ب. ساروخانی، تهران، چاپ کیهان.
- تاجبخش، ک. (۱۳۸۴)، *سرمایه‌ی اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، ت: الف. خاکباز و ح. پیویان، تهران، نشر شیراز.
- تراسبی، د. (۱۳۸۲)، *اقتصاد و فرهنگ*، ت: ک. فرهادی، تهران، انتشارات حرفه.
- توسلی، غ. ع. (۱۳۶۹)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، انتشارات سمت.
- ریزیز، ج. (۱۳۷۳)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ت: م. فلائی، انتشارات علمی.
- ساروخانی، ب. (۱۳۷۰)، *دایره‌المعارف علوم اجتماعی*، تهران، انتشارات کیهان.
- ساروخانی، ب. (۱۳۸۰)، *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، جلد اول، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- شارع‌پور، م. (۱۳۸۳)، *ابن‌اد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن*، مسائل اجتماعی ایران، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
- شارع‌پور، م. (۱۳۸۳)، *سرمایه‌ی اجتماعی*، تهران، انتشارات کویر.
- شوماخر، وندال ای و ریچارد جی لومکس. (۲۰۰۴)، *مقدمه‌ای بر مدل سازی معادله ساختاری*، ت: و. قاسمی، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
- فوکویاما، ف. (۱۳۷۹)، *پایان نظم بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ت: غ. ع. توسلی، چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان.
- فیلد، ج. (۱۳۸۵)، *سرمایه اجتماعی*، ت: ج. متقی، تهران، مؤسسه‌ی عالی پژوهش تأمین اجتماعی.
- کلمن، ج. (۱۹۹۰)، *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ت: م. صبوری، ۱۳۷۷، تهران، نشر نی.

بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی شهر اصفهان

- گیدنز، الف. (۱۳۷۳)، جامعه‌شناسی، ت: م. صبوری، چاپ اول، تهران، نشر نی.
- محسنی، م. (۱۳۷۶)، مقدمات جامعه‌شناسی، تهران، انتشارات آگاه.
- مدنی، ز. (۱۳۸۶)، تگاهی نو به سرمایه دانش ضرورت قرن ۲۱، تهران، نشر اکبیر.
- هانتینگتون، ساموئل و لارنس هریسون. (۱۳۸۳)، اهمیت فرهنگ، ت: انجمن توسعه و مدیریت ایران، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- احمدی، ل. (۱۳۸۳)، سرمایه اجتماعی و شاخص‌های ارزیابی آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- اصغر پور، الف. ر. (۱۳۸۴)، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ و عوامل مؤثر بر آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- سمعی، ز. (۱۳۷۹)، تأثیر سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خانواده بر روی موفقیت تحصیلی و شغلی فرزندان در تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه الزهرا تهران.
- فاتحی، الف. (۱۳۸۳)، تأثیر سرمایه اجتماعی بر هویت اجتماعی دانشجویان در شهر تهران، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.
- قریشی، ز. (۱۳۸۸)، تحلیلی بر سرمایه اجتماعی خانواده و تأثیر آن بر سلامت روانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد دهقان.
- محسنی پور، پ. (۱۳۸۶)، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی خانواده بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد دهقان.
- ملاحسنی، ح. (۱۳۷۹)، بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و نوع دین‌داری در بین دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- آزاد ارمنی، ت. (۱۳۸۳)، رابطه بین نسلی در خانواده ایرانی، مسائل اجتماعی ایران، (مجموعه مقالات)، انجمن جامعه‌شناسی ایران، ص ۵۸۹-۵۷۰.
- الوانی، س. م. (۱۳۷۸)، نقش مدیریت در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۰۰.
- الوانی، س. م. سید تقوی، م. ع. (۱۳۸۲)، سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه‌ها، تهران: فصلنامه مطالعات مدیریت.
- بازرگان، ع. (۱۳۷۳)، برابری فرصت‌ها در آموزش عالی، مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی، سال اول، شماره ۱.
- پوردیو، پ. (۱۳۸۲)، سرمایه جدید، ت: م. مردی‌ها، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال هفدهم، شماره یازدهم و دوازدهم، مرداد و شهریور ۱۳۸۲.
- پوردیو، پ. ذوق هنری و سرمایه فرهنگی، ترجمه لیلی مصطفوی، فصلنامه فرهنگ، شماره ۳۰.
- جلالی، م. ر. (۱۳۸۶)، تحلیل رابطه نابرابری طبقاتی و نابرابری‌های آموزشی با تأکید بر نقش متغیرهای واسطه‌ای، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و سوم، شماره ۳، پائیز، ص ۵۴-۱۵.
- حقیقتیان، م. حقیقت، ف: قریشی، س. ر؛ و محسنی پور، پ. (۱۳۹۰)، تأثیر روابط خانوادگی بر بهداشت روانی فرزندان در شهر اصفهان، مجله علمی - پژوهشی تحقیقات نظام سلامت.
- چلی، م. (۱۳۷۲)، وفاق اجتماعی، فصلنامه علوم اجتماعی، جلد ۲، شماره سوم، دانشگاه تهران.
- دهقان، ح. (۱۳۸۲)، فرهنگ و آموزش و پرورش، رشد آموزش علوم اجتماعی، دوره جدید، شماره ۳، سال ۱۳۸۲.
- روحانی، ح. (۱۳۸۸)، درآمدی بر نظریه سرمایه فرهنگی، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۳، زمستان ۱۳۸۸، صفحه ۳۵-۷.
- سعیدی، م. ر. حسن‌زاده، د. (۱۳۸۴)، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی معلمان بر میزان رضایتمندی از خانواده، مدرسه و اجتماع، فصلنامه خانواده و پژوهش، سال اول، شماره ۳.
- قاسمی، و. کاظمی، م. (۱۳۸۸)، تحلیلی جامعه‌شناختی بر نقش خانواده در میزان برخورداری از سرمایه اجتماعی، مجله علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان، ص ۲۱۸-۱۸۹.
- مظلوم خراسانی، م. اصغر پور ماسوله، الف. ر. (۱۳۸۴)، سنجش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ و عوامل مؤثر بر آن، مجله علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد، سال دوم، شماره ۲، تابستان، ۲۱۵-۱۹۳.
- نوغانی، م. (۱۳۸۶)، تأثیر نابرابری سرمایه‌های فرهنگی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی در دست‌یابی به آموزش عالی، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال بیست و سوم، شماره ۳، پائیز ۱۳۸۶، ص ۱۰۲-۷۱.

منابع لاتین

- Bourdieu, Pierre. (1985) "the forms of capital" In Handbook of theory and Research for the sociology of education edited by Rich arrdms.p.p. 241-258. New York: Greenwood pub.
- Coleman, James S. (1988). "Social capital in the creation of Human capital "American journal of sociology V.94 supplement, P.s 95 – s 120.
- Bidwell, Charles E. And Noah E. Friedkin. (1998). "The sociology of Education" in Handbook of sociology edited by Neil j. smelser. Newbury Park, California: sage publication, Inc.
- Haralambos, Mike, and Martin Holborn. (2008) .Sociology: Themes and perspectives. London: Harper Collins blishers.
- Huang, lihong. (2008). "Social capital and school achievement in Norwegian secondary schools" from:<http://dx.doi.org/10.1016/j.lindif.2008.il.004>.
- Lee, Jung – sook and Natasha k. Bouen. (2006). "Parental involvement, cultural capital, and the Achievement Gap among Elementary school children" American Educational Research journal, No.2. pp. 143-214.
- Sandefur, Gary, Ann Meier, and Pedro Hernandes. (1999). "Families, social capital and Educational continuation .

